

Кузык В.А., Якобчук В.М. Трансграничное сотрудничество как фактор активизации использования локальных ресурсов приграничных территорий

Рассмотрены проблемные вопросы роли и значения региональных (локальных) ресурсов в воспроизводственном процессе, механизмов влияния и действенности трансграничного сотрудничества и местного самоуправления на активизацию региональных (локальных) ресурсов в условиях начала реальной евроинтеграции Украины и способов диверсификации состава их воспроизводственных функций и возможностей повышения эффективного использования. Обоснованы предложения по усовершенствованию действующего закона о местном самоуправлении и корректировании типа региональной политики, которые должны быть направлены на создание институциональных условий эффективного использования местного самоуправления и развития трансграничного сотрудничества.

Ключевые слова: регион, ресурсы, трансграничное сотрудничество, региональная политика, местное самоуправление.

Kuzyk V.A., Yakobchuk V.M. Cross-Border Cooperation as a Factor of Activation of Local Resources Use on Border Territories

The problems of the role of regional local resources in reproduction process, the mechanisms of support of cross-border cooperation effectiveness, and local governments impact on intensification of the regional (local) resources in terms of the actual start of the process of European integration of Ukraine are investigated. The suggestions for the improvement of existing law on local self-government and regional policy-type adjustments that must be directed to create the institutional conditions for effective use of local self-government and cross-border cooperation are made.

Key words: region, resources, cross-border cooperation, regional policy, local government.

УДК 65.012.8 *Здобувач В.І. Курницький¹ – НУ "Львівська політехніка"*

СТРАТЕГІЇ СТИМУЛЮВАННЯ В ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНИХ ТЕРИТОРІЯХ

Подано теоретичну характеристику важелів фінансово-економічного регулювання рекреаційної діяльності у межах територій природно-заповідного фонду. Обґрунтовано пропозиції щодо формування та впровадження стратегій фінансово-економічного стимулювання природно-заповідної рекреації на засадах комплексного підходу до бюджетно-податкового стимулювання розвитку природно-заповідного фонду, а також доцільність введення пільгового періоду при оподаткуванні прибутку від рекреаційної діяльності та переказ його частини на рахунки адміністрації об'єктів природно-заповідного фонду.

Ключові слова: природно-заповідний фонд, природно-заповідний об'єкт, природно-заповідна територія, фінансово-економічне стимулювання, рекреаційна діяльність.

Постановка проблеми. Природно-заповідна галузь характеризується дещо іншими фінансовими параметрами, аніж відмінні від неї напрямки природоохорони. Зокрема у сфері охорони навколишнього природного середовища, серед джерел фінансового забезпечення домінують власні кошти підприємств, установ та організацій. На противагу цьому об'єкти природно-заповідного фонду фінансуються здебільшого за рахунок бюджетних коштів і насамперед фінансових ресурсів державного бюджету України.

Зрештою такий фінансовий паритет регламентується положеннями профільного Закону України "Про природно-заповідний фонд України". Зокрема, згідно з наведеним правовим документом, фінансування заходів щодо природних заповідників, біосферних заповідників, національних природних парків, а також ботанічних садів, дендрологічних парків і зоологічних парків загальнодержавного значення здійснюється за рахунок державного бюджету України. Для цієї мети можуть також залучатися кошти бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів, позабюджетних і благодійних фондів, кошти підприємств, установ, організацій і громадян.

На відміну від природно-заповідних об'єктів загальнодержавного значення, фінансування заходів щодо регіональних ландшафтних парків, а також ботанічних садів, дендрологічних парків і зоологічних парків місцевого значення здійснюється за рахунок бюджету Автономної Республіки Крим та місцевих бюджетів. Так само як у випадку із природно-заповідними територіями, що перебувають у державній власності на місцевому рівні, для фінансування природно-заповідного фонду можуть залучатися кошти позабюджетних і благодійних фондів, кошти підприємств, установ, організацій і громадян.

Окрім фінансового забезпечення безпосередніх природоохоронних функцій, природно-заповідні території та об'єкти повинні належним чином охоронятися. Витрати, пов'язані із забезпеченням режиму охорони заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ та парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, здійснюються за рахунок підприємств, установ, організацій, інших землевласників та землекористувачів, на території яких вони знаходяться. У разі потреби проведення спеціальних заходів, спрямованих на запобігання знищенню чи пошкодженню природних комплексів територій та об'єктів природно-заповідного фонду зазначених категорій, можуть виділятися кошти:

- державного бюджету – для територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення;
- місцевих бюджетів – для територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

Законодавче поле України чітко визначає також правові засади отримання фінансових ресурсів внаслідок провадження господарської діяльності, яка не виходить за рамки правових природоохоронних документів, а також стратегій розвитку природно-заповідних об'єктів. Кошти (зокрема в іноземній валюті), одержані природними заповідниками, біосферними заповідниками, національними природними парками, регіональними ландшафтними парками, ботанічними садами, дендрологічними парками, зоологічними парками, а також підприємствами, установами та організаціями, у підпорядкуванні яких перебувають території та об'єкти природно-заповідного фонду інших категорій, від наукової, природоохоронної, туристсько-екскурсійної, рекламно-видавничої та іншої діяльності в межах заповідних територій та об'єктів, що не суперечать їх цільовому призначенню, є їх власними коштами. Ці кошти не підлягають вилученню і використовуються для здійснення заходів щодо охорони відповідних територій та об'єктів природно-заповідного фонду [1, с. 9-17].

¹ Наук. керівник: проф. М.В. Римар, д-р екон. наук

Метою роботи є розроблення стратегій фінансово-економічного стимулювання рекреаційної діяльності на територіях природно-заповідного фонду на засадах комплексного врахування бюджетних, податкових та інших фінансових механізмів.

Аналіз останніх публікацій. Проблематика фінансово-економічного регулювання рекреаційної діяльності на територіях природно-заповідного фонду України перебуває у полі зору багатьох учених економістів. Її у різний час досліджували А. Шлапак, В. Калитюк, В. Кравців, В. Павлов, Г. Погрішук, І. Бистряков, М. Римар, Н. Фоменко, О. Гулич, О. Бейдик та інші.

Результати дослідження. Реалізація рекреаційної діяльності в сучасних економічних умовах, особливо якщо йдеться про території природно-заповідного фонду, вимагає істотних фінансово-економічних затрат. Зазвичай ця обставина виступає обмежувальним фактором, який досить часто диктує економічну та фінансову обережність з боку потенційних інвесторів, готових здійснювати самостійно або через інших суб'єктів господарювання рекреаційну діяльність на територіях природно-заповідного фонду. Такий стан речей потребує розроблення механізмів фінансово-економічного стимулювання, здатних створити адекватне економічне середовище для прогресування активної господарської діяльності у межах природно-заповідних об'єктів.

Фінансового стимулювання можна досягти внаслідок запровадження низки економічних нововведень. Однак серед них виділяють насамперед податкові важелі та інструменти, застосування яких слід вважати ринковим методом регулювання господарської діяльності. Крім цього інші фінансові регулятори, наприклад бюджетні, вимагають формування відповідного стимуляційного фінансового потоку за рахунок державного та місцевих бюджетів. Це виглядає малоімовірним з причини істотного дефіциту бюджетних коштів на теперішній стадії розвитку національної економіки. Сюди можна віднести й кредитні інструменти, однак рекреаційну діяльність навіть на територіях природно-заповідного фонду навряд чи можна вважати стратегічною галуззю національного господарства, а тому про регуляторний вплив на банківську систему з метою формування преференційних кредитних режимів говорити не доводиться. Тому надалі пропонуємо зосередитися саме на податкових механізмах стимулювання природно-заповідної рекреації.

Надання податкових пільг, преференцій і створення особливих податкових режимів у межах будь-яких галузей національної економічної системи регулюється Податковим кодексом України. Що ж стосується природно-заповідного фонду, то профільним законодавчим документом, який регламентує його діяльність, тобто Законом України "Про природно-заповідний фонд України" передбачені спеціальні податкові пільги, які не суперечать положенням Податкового кодексу і стосуються здебільшого фіскального регулювання відносин, пов'язаних із використанням земельних ресурсів [2].

Зокрема, природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки, ботанічні сади, дендрологічні парки та зоологічні парки в разі розширення їх територій за рахунок земель сільськогосподарських, лісгосподарських та інших угідь, що є державною власніс-

тю, звільняються від відшкодування пов'язаних з цим втрат сільськогосподарського, лісгосподарського та іншого виробництва. У разі включення до складу їх територій земель, що перебувають у колективній чи приватній власності, відшкодування пов'язаних з цим виробничих витрат здійснюється за рахунок:

- державного бюджету – для територій та об'єктів природно-заповідного фонду загальнодержавного значення;
- бюджету Автономної Республіки Крим, місцевих бюджетів – для територій та об'єктів природно-заповідного фонду місцевого значення.

Наведені вище пільги не здатні чинити істотного стимуляційного впливу на суб'єктів еколого-економічних відносин, які планують здійснення господарської діяльності на територіях природно-заповідного фонду. Однак Податковий кодекс передбачає істотну преференцію для природно-заповідних об'єктів, адміністрації яких реалізують комерційну діяльність, націлену на отримання фінансового результату. Згадана преференція полягає у віднесенні установ природно-заповідного фонду як юридичних осіб до числа неприбуткових організацій. У випадку природно-заповідних об'єктів, адміністрації яких займаються комерційною діяльністю, статус неприбуткової організації передбачає звільнення від оподаткування доходів, отриманих у вигляді [3]:

- коштів або майна, які надходять безоплатно або у формі безповоротної фінансової допомоги чи добровільних пожертвувань;
- пасивних доходів;
- коштів або майна, які надходять від ведення основної діяльності;
- дотацій або субсидій, отриманих із державного або місцевих бюджетів, державних цільових фондів або в межах технічної чи благодійної, зокрема гуманітарної, допомоги.

З огляду на викладене, можна вести мову про певне фінансове стимулювання комерційної, в основному рекреаційної, діяльності на територіях природно-заповідного фонду. Проте тільки в разі, коли таку діяльність здійснюють самі адміністрації природно-заповідних об'єктів. Що ж стосується усіх інших суб'єктів господарювання, то вони позбавлені наведених вище податкових пільг, а тому оподатковуються на загальних підставах.

Пропонуємо внести зміни у положення Податкового кодексу України, що полягатимуть в імперативному встановленні процедури звільнення від оподаткування прибутку, отриманого від рекреаційної діяльності, яка здійснюється на територіях природно-заповідного фонду суб'єктами господарювання усіх форм власності на термін до трьох років. Після закінчення пільгового періоду ті суб'єкти господарювання, що не мають статусу неприбуткових організацій, повинні перейти на загальну систему оподаткування прибутку.

Важливим у наведеній пропозиції є звільнення від оподаткування не самих господарюючих одиниць, а тільки їхнього прибутку і тільки тої його частини, яка була отримана як фінансовий результат від рекреаційної діяльності у межах природно-заповідного фонду. Цим самим запропонована податкова преференція не буде деформувати фінансово-економічної кон'юнктури на ринку надання рекреаційно-туристичних послуг і разом із тим чинитиме стимуляційний фінансовий вплив на розвиток рекреаційної справи на територіях природно-заповідного фонду України. Крім цього, у зв'язку із незначним терміном

дії податкових пільг, фіскальні втрати державного та місцевих бюджетів будуть мінімізовані.

Запропоноване дасть змогу досягти належного рівня фінансово-економічної зацікавленості не тільки з боку господарюючих суб'єктів, які претендують на право здійснення рекреаційної діяльності, але і з боку самих об'єктів природно-заповідного фонду. Адже більші обсяги рекреаційної діяльності дадуть змогу претендувати на істотний фінансовий ресурс, який надалі направлятиметься на розроблення й впровадження програм і проектів захисту навколишнього природного середовища. Так можна буде вести мову не тільки про інвестиційне забезпечення природно-заповідного фонду, але й про бюджетне фінансування за принципом прямого надходження бюджетних коштів.

Саме принцип прямого бюджетного забезпечення є чи найбільш ефективним для реципієнтів бюджетних коштів. Бо за умови його застосування зазначені кошти не розпорошуються через систему бюджетного планування видатків. Податок на прибуток підприємств є джерелом формування загального фонду будь-якого бюджету, а тому не маючи цільового характеру цей платіж не трансформується у фінансове підтвердження видатків того об'єкта, території або галузі, у межах якої був адміністрований. Зрештою цьому факту є беззаперечне виправдання, адже кожен податковий чи будь-який інший платіж цільовим зробити неможливо, бо кількість сфер і напрямів бюджетного забезпечення значно переважає кількість бюджетоутворювальних фіскальних інструментів. У такому разі важко досягти домінування принципу соціальної справедливості (одні об'єкти, території або галузі можуть бути більше забезпечені у фінансовому плані за інші, навіть якщо цього не вимагають державотворчі пріоритети).

Проте якщо є щонайменша можливість для формування механізму прямого бюджетного фінансування без спрямування фіскальних платежів до централізованого чи децентралізованих грошових фондів держави без нанесення фінансової шкоди іншим галузям національної економіки, то її обов'язково потрібно використовувати [4, с. 178-187]. Особливо це стосується природно-заповідної справи, яка очевидно повинна мати більш вагомий цільовий джерело фінансового забезпечення, а ніж ті, які передбачені Законом України "Про природно-заповідний фонд України".

Крім цього, не важко довести, що запропонований механізм перерозподілу податку на прибуток підприємств від зайняття рекреаційною діяльністю на природно-заповідних територіях не особливо дошкулить у фінансовому плані іншим галузям національної економіки. Адже за теперішніх умов виробничо-економічної діяльності на згаданих територіях бюджет істотних надходжень від адміністрування податку на прибуток не має, тому не можна сьогодні це джерело розцінювати як особливо важливе. Натомість за умови, що механізми бюджетно-фінансового стимулювання рекреаційної діяльності на територіях з особливим природоохоронним статусом, зокрема й ті, які пропонуються нами, дадуть позитивний економічний приріст, це буде результатом швидше зусиль адміністрацій природно-заповідних об'єктів і господарюючих одиниць. А тому цілком справедливо, аби фінансові ресурси (їх частина) акумульовані як наслідок плідної рекре-

аційно-природоохоронної співпраці залишалися у розпорядженні самих суб'єктів природно-заповідної справи для її подальшого фінансування.

Важливим є не тільки забезпечення належних пропорцій перерозподілу надходжень податку на прибуток підприємств від зайняття рекреаційною діяльністю на природно-заповідних територіях. У цьому контексті доволі актуальним є і питання щодо використання коштів мобілізованих у такий спосіб.

На нашу думку кошти, що надходять на рахунки адміністрацій об'єктів природно-заповідного фонду у рахунок сплати частини податку на прибуток підприємств, повинні спрямовуватися насамперед на розвиток природно-заповідної справи. Одним із таких напрямів є реалізація програм щодо збереження та збільшення біорізноманіття. Згадані програми повинні полягати передусім у подоланні тенденції деградації живої компоненти довкілля; екологізації сфер суспільної діяльності, яка може негативно впливати на компоненти біорізноманіття та довкілля; максимальному відтворення первинного стану природних комплексів і систем.

Важливим вектором розвитку природно-заповідного фонду є покращення стану матеріально-технічного забезпечення його об'єктів. Під цим варто розуміти закупівлю сучасного обладнання, засобів і предметів праці потрібних для захисту навколишнього природного середовища; створення умов для проведення природоохоронних робіт; забезпечення процесів раціонального природо-користування з метою збалансування якісних і кількісних параметрів екосистем, проведення робіт по догляду та облагородженню спеціальних природних територій та об'єктів.

Безумовно, кошти отримані як податок на прибуток від рекреаційної діяльності потрібно, окрім іншого, спрямовувати на розроблення нових туристично-рекреаційних продуктів. При цьому такі рекреаційні продукти, які здебільшого набирають форми туристичних маршрутів, мають розробляти адміністрації природно-заповідних об'єктів. Наступним етапом має бути процес погодження документації та введення туристичних маршрутів у дію або їхньої реалізація на екотуристичних аукціонах, порядок проведення яких описано вище. Таким чином, за умови подібного використання мобілізованих коштів у вигляді частини податку на прибуток від зайняття рекреацією на територіях природно-заповідного фонду створюватиметься ефект подвійного стимулювання рекреаційно-оздоровчої діяльності.

Наступним напрямом розвитку природно-заповідних об'єктів за рахунок коштів від прибуткового оподаткування суб'єктів рекреаційної діяльності є розширення територій особливого природоохоронного значення. У цьому випадку фінансові ресурси потрібно спрямовувати на розроблення відповідної проектно-технічної документації, документації щодо землеустрою, а також її реалізації, встановленні територіальних обмежень і кордонів тощо.

Досить важливим вектором є розвиток природоохоронної, соціальної та економічної інфраструктури на територіях природно-заповідного фонду. Цей напрямок істотно корелює із розробленням рекреаційно-туристичних продуктів, адже передбачає зведення соціальних об'єктів для надання послуг із оздоровлення, відпочинку, культурного виховання тощо. Під природоохоронною ін-

фраструктурою маємо на увазі центри захисту довкілля й відтворення природи. Що ж до економічної, то її основне призначення полягає у забезпеченні фінансово-економічної вигоди від використання об'єктів соціальної та природоохоронної інфраструктури із одночасним дотримання екологічних вимог і стандартів.

Розвиток природно-заповідного фонду обов'язково асоціюється із проведенням науково-технічних досліджень і впровадженням їхніх результатів [5]. Очевидним є той факт, що здійснення будь-якої наукової діяльності чи то у фундаментальній, чи у прикладній площині потребує спрямування певних фінансових ресурсів. Це фінансування, на нашу думку, також потрібно здійснювати за рахунок заліку частини податку на прибуток від рекреаційної діяльності.

Що ж стосується останнього запропонованого нами для спеціального фінансування напрямку розвитку природно-заповідного фонду, то ним є забезпечення міжнародної природно-заповідної кооперації. Серед пріоритетних сегментів міжнародної діяльності у сфері природно-заповідної справи є формування міжнародних мереж охоронюваних територій та акваторій, в тому числі транскордонних, зокрема, в рамках євроінтеграції, мережі територій спеціального збереження Смарагдової мережі Європи, Всесвітньої мережі біосферних резерватів, мережі водно-болотних угідь міжнародного значення, а також подання найкращих заповідних територій для участі у міжнародних програмах, у тому числі за рахунок фінансових ресурсів європейських і світових природоохоронних організацій.

Висновки. Підсумовуючи загалом наведену пропозицію щодо бюджетно-податкового стимулювання розвитку природно-заповідної справи, у зокрема внаслідок встановлення пільгового періоду щодо оподаткування прибутку від рекреаційної діяльності та акумулювання частини податку на прибуток на рахунках адміністрацій об'єктів природно-заповідного фонду зауважимо, що цілком свідомо подано методику, за якою пільговому оподаткуванню піддається виключно діяльність юридичних осіб, причому тих, які перебувають на засадах загальної системи оподаткування. Адже всі наші пропозиції зводяться виключно до перегляду механізмів адміністрування податку на прибуток підприємств. Натомість зі сфери стимуляційного впливу виводяться суб'єкти господарювання фізичні особи та юридичні особи-спрошенці. Зазначене пояснюється тим, що переважна більшість об'єктів природно-заповідного фонду фінансується за рахунок коштів державного бюджету, а отже і пільги та преференції повинні встановлюватися за рахунок фіскальних інструментів, які є джерелами формування централізованого грошового фонду держави.

Література

1. Кравців В.С. Науково-методичні підходи та алгоритм розробки регіональних програм розвитку рекреаційної сфери / В.С. Кравців, В.О. Полюга, О.І. Гулич // Соціально-економічні дослідження в перехідний період. Ринкова трансформація України: проблеми та перспективи : зб. наук. праць / НАН України. – Львів : Вид-во ІРД. – 2004. – Вип. 1 (XLV). – С. 9-17.
2. Податковий кодекс України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rada.gov.ua>.
3. Про затвердження Положення про Реєстр неприбуткових установ та організацій: Наказ Міністерства фінансів України. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://www.rada.gov.ua>.

4. Филиппов Р.С. Шляхи удосконалення екологічного оподаткування в Україні / Р.С. Филиппов // Збірник наукових праць Національного університету водного господарства та природоохористування. – Рівне : Вид-во НУВГП. – 2007. – Вип. XIII, № 4. – С. 178-187.

5. Щепанський Е.В. Науково-методичні засади стимулювання розвитку туристично-рекреаційного комплексу регіону : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.10.01 / Е.В. Щепанський. – К. : Вид-во "Основи" 2003. – 17 с.

Курницький В.И. Стратегии стимулирования в природно-заповедных территориях

Изложена теоретическая характеристика рычагов финансово-экономического регулирования рекреационной деятельности в пределах территорий природно-заповедного фонда. Обоснованы предложения по формированию и внедрению стратегий финансово-экономического стимулирования природно-заповедной рекреации на началах комплексного подхода к бюджетно-налоговому стимулированию развития природно-заповедного фонда, а также целесообразность ввода льготного периода при налогообложении прибыли от рекреационной деятельности и перечисления его части на счета административных объектов природно-заповедного фонда.

Ключевые слова: природно-заповедный фонд, природно-заповедный объект, природно-заповедная территория, финансово-экономическое стимулирование, рекреационная деятельность.

Kurnytsky V.I. Some Strategies Stimulation of Protected Recreation

Theoretical characteristics of financial and economic regulation leverages of recreational activities within the natural reserve fund have been made. In addition, some proposals for the formulation and implementation of financial and economic policies to stimulate natural reserves recreation based on a comprehensive approach on financial and economic stimulation of natural areas have been given, as well as the feasibility of the introduction of a grace period for tax profit of recreational activities and stimulating part of it for the administration of the natural reserve fund has been evaluated.

Key words: natural reserve fund, natural reserve facility, natural reserve territory, financial and economic stimulation, recreational activity.

УДК 330.[322.2+354]:336.71

Директор Л.І. Лелик, канд. екон. наук –
Львівський інститут МАУП

ЕКОНОМЕТРИЧНИЙ АНАЛІЗ І ПРОГНОЗУВАННЯ ОБСЯГІВ ВКЛАДЕНЬ ПРЯМИХ ІНОЗЕМНИХ ІНВЕСТИЦІЙ В УКРАЇНСЬКУ ЕКОНОМІКУ З КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Розглянуто сутність економетричного аналізу та сформовано алгоритм економіко-математичного статистичного аналізу досліджуваного економічного процесу вкладень прямих іноземних інвестицій в економіку України країнами Європейського Союзу. Проведено економетричний аналіз та на основі офіційних статистичних даних спрогнозовано обсяги вкладень прямих іноземних інвестицій у вітчизняну економіку з країн Європейського Союзу. Проаналізовано обсяги прямих іноземних інвестицій основних країн – інвесторів Європи, якікладають в українську економіку протягом останніх десяти років, і визначено прогнозовані обсяги інвестицій із зазначених країн на найближчу перспективу.

Ключові слова: прямі іноземні інвестиції, економетричний аналіз, прогнозування, вітчизняна економіка, національна економіка, економетричне моделювання, економетричні методи прогнозування, економічні системи, економічні процеси.